

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Ирина Любомирова Огнянова

за научната и учебната дейност на единствения кандидат

в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент”

по направление 2.2. История и археология (нова и съвременна балканска история)

гл.ас. д-р Наум Илиев Кайчев

за нуждите на катедра "История на Византия и балканските народи"

на Софийския университет „Св. Климент Охридски”,

обявен в „Държавен вестник”, бр. 13 от 17 февруари 2015 г.

Научната продукция на гл. ас. д-р Наум Кайчев, с която се явява на конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент”, включва: *монографията „Илирия от Варна до Вилах: Хърватското национално възраждане, сърбите и българите (до 1848 г.)”*, София: Парадигма, 2015 г.; *18 научни студии и статии* /от които 6 - на английски език, 10 - на български, 1 - на хърватски и 1 - на руски език/; *6 рецензии*; и *съставителство на сборника „Григор Пърличев и Братя Миладинови: нови изследвания и прочити”*, София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2011 г.

На първо място, с много научни достойнства се откроява публикуваната съвсем наскоро **монография** *„Илирия от Варна до Вилах: Хърватското национално възраждане, сърбите и българите (до 1848 г.)”*. Тя е задълбочено изследване, основано на голям по обем и по произход изворен и историографски материал, който предопределя приносния характер на изследването. Голямо преимущество за автора са научните му специализации в Загреб, благодарение на които вкарва в обръщение неизползван до този момент изворен материал от Хърватския държавен архив, ръкописно-архивната сбирка на Националната и университетска библиотека в Загреб и Архива на Хърватската академия на науката и изкуствата, както и публикувани извори и многобройни периодични издания от епохата.

Монографичният труд на д-р Кайчев е новост в българската историография – илирийското движение досега не е било предмет на отделно проучване, а е отразявано само в отделни книги, и то с общ характер. Разбира се, темата е разработвана в хърватската историография, но там акцентът се поставя върху генезиса и корените на илиризма. Използването на събрания изворов материал и на наличната литература е направено с нужното критично отношение. Авторът излиза извън „традиционните“ за хърватските специалисти проблеми, като търси значимостта на темата за българския читател, разширявайки пространствения аспект на илиризма в „източното му измерение“ – към земите на сърбите и българите. В монографията личи и добрата теоретична подготовка на автора по въпросите за нацията, нациобразуването и раждането на национализма.

Повечето хърватски автори говорят за зараждането на хърватската нация в края на XVIII - началото на XIX в., докато д-р Наум Кайчев търси корените по-назад, още в XVIII в. и защитава тезата за хърватския „протонационализъм“ през този период. Затова и хронологическата рамка на монографията е от XVIII в. / главно втората му половина/ до средата на XIX в. /революцията от 1848 г. в Австро-Унгария/.

Д-р Кайчев доказва, че първите кълнове на хърватското национално съзнание се раждат през XVIII в., и то сред представителите на привилигированите съсловия в хърватските земи, особено благородничеството и духовенството /т.нар. „съсловен патриотизъм“/. Сред тях се разпространява „хърватството“, т.е. идеята за самостоятелността на Триединното кралство /Хърватия, Славония и Далмация/ в рамките на Хабсбургската монархия. Извън „нацията“ обаче все още остава огромното мнозинство от населението – селяните и останалите „непривилигировани“ членове на общността. При това „хърватската политическа нация“ е твърде ограничена и в териториално отношение, тъй като обхваща само регионите около Загреб.

Приносен момент в книгата на д-р Кайчев е, че оборва наложената в хърватската историография теза, че „подготвителната фаза“ на Хърватското

възраждане започва от 1790 г., което се свързва с Френската революция, Наполеоновите войни и изобщо с общоевропейските промени. Авторът аргументирано доказва, че в хърватското общество след 1790 г. не се случват никакви значими социални или идейни промени - привилигированите съсловия запазват доминантното си положение и продължават да изповядват протонационалната си идеология. Според Наум Кайчев, в периода до 1830 г. не може да се говори за наличие на модерна хърватска нация с широка социална база. Затова той изтегля началото на Хърватското възраждане към 30-те години на XIX в., когато в хърватското общество вече се наблюдават съществени обществени, социални и духовни промени.

Разработвайки въпроса за появата на първата хърватска националнообединителна идеология - т. нар. илиризъм, Кайчев не се ограничава до традиционните в хърватската историография представи за Людевит Гай като основоположник и лидер на илиризма, а обръща сериозно внимание на неговия предшественик - граф Янко Драшкович и на неговите заслуги за възникването на идеята за модерната хърватска нация. Още преди Гай той отстоява идеята за „Илирското кралство”, разбирано като южнославянска езикова и културна общност - в рамките на Хабсбургската империя. Самият факт, че хърватската нация се появява под „илирско”, а не чисто „хърватско” име, всъщност я извежда извън географските рамки на Триединното кралство - става дума за южните славяни изобщо, което в бъдеще дава възможност тя да се разшири към сърбите от Кралство Сърбия и българите от Османската империя. Така се поражда идеята за Велика Илирия – една въображаема национална общност от Вилах до Варна, или от Алпите до Черно море.

Д-р Кайчев проследява как илирийското движение се развива организационно и политически, като се спира по-подробно на появата на Илирийската народна партия през 40-те години на XIX в. като противовес на Хърватско-унгарската партия /”маджароните”/. Заключениеето му е, че илирийската

идеология не се оформя като стройна система от идеи, а Драшкович, Гай и мнозина други техни съмишленици споделят различни, понякога и противоречащи си идеи.

Като цяло в хърватската историография се отделя малко внимание на източното измерение на илиризма, насочено към „Турска Илирия“. Затова похвалното при д-р Наум Кайчев е, че отделя специална глава на книгата си на проучването на представата за сърбите в илиризма и на сърбо-хърватските отношения като цяло. Оригинален принос на д-р Кайчев е и това, че в монографичния си труд запознава читателя си и с илирийската представа за българите. Тази тема досега не е разглеждана специално в литературата, а само общо е споменавана от авторите. Кайчев убедително доказва, че българите трайно присъстват в националните представи на илирийците - въображаемата илирийска общност включва всички южни славяни, включително и тях. Така към средата на XIX в. хърватите вече имат изградена представа за своята близост и общ корен с българите и с това проправят пътя за „българофилската“ дейност на новите поколения хърватски общественици и интелектуалци, сред които се открояват архиепископ Щросмайер, Август Шеноа и много други.

Д-р Кайчев обаче посочва, че интересът не е взаимен – сред българите от Възрожденската епоха няма интерес нито към хърватите, нито към тяхната национална идеология. Още от времето на Паисий, макар и да признават общите си славянски корени /и в този смисъл да споменават за древна Илирия/, българите се еманципират от останалите славянски общности, и най-вече от сърбите.

Продукцията на д-р Кайчев обхваща и **18 научни студии и статии**, които тематично бих групирала по следния начин, който съвпада със сферите на научно-изследователската му работа:

1. „Илирските“ представи на хърватите за околните балкански народи /най-вече българите, сърбите и албанците/ и Европа през XVIII - XIX в. Тук се включват общо четири студии и статии, които до голяма степен покриват монографичния труд на гл. ас . Кайчев.

2. *Утвърждаване на националното съзнание чрез училището и армията* – две публикации, в които се разглежда въпросът как двете институции функционират в Сърбия и България през XIX и в началото на XX век.

3. *Основни тенденции в българската, сръбската и гръцката историографии за Балканската и Първата световна война* - две публикации, свързани с 100-годишнината от отбелязването на Балканската война и проведените във връзка с това конференции в Солун, Белград и България.

4. *Македонският въпрос от средата на XIX в. до днес* – една статия от общ характер, предназначена за хърватска аудитория; 4 публикации, в които се проследява развитието на македонските бежански дружества в комунистическа България и държавната политика по македонския въпрос (1944–1989); една статия, в която Наум Кайчев изследва един аспект от двустранните отношения на България с Югославия и Република Македония, който досега не е бил предмет на отделен изследователски интерес – въпросът за правата на българите във Вардарска Македония в периода от 1944 до 2012 г.; и две статии, в които д-р Кайчев се спира на различните типове македонска самоидентификация, които се налагат в днешна Република Македония.

5. *Българските учебници по история* – три статии, в които Наум Кайчев проследява представянето в тях на Илинденско-Преображенското въстание в периода до 1944 г., образа на Европа в българските дидактически материали и др.

Списъкът на публикациите, с които гл.ас. д-р Кайчев участва в конкурса за доцент, включва и **съставителството на сборника** „Григор Пърличев и Братя Миладинови: нови изследвания и прочити”, София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2011 г. В него са събрани текстове главно на български, но и на двама македонски и един гръцки историци, участвали в кръглата маса посветена на Григор Пърличев и Братя Миладинови, проведена през 2011 г. в Софийския университет „Св. Кл. Охридски”.

Д-р Кайчев участва в конкурса и с шест **рецензии**, като повечето от тях са за чуждестранни книги, запознаващи по този начин българската научна общност с новоиздадени книги зад граница.

Научните разработки на д-р Кайчев са широко цитирани, основно в чуждестранни научни публикации, което само по себе си е доказателство за високата им научна стойност.

Наум Кайчев е преподавател към катедрата „История на Византия и балканските народи“ на Историческия факултет от 2002 г., като през годините води лекции и упражнения по балканистика /главно нова и съвременна балканска история/ на студенти от бакалавърската степен в специалностите - История, Археология, Етнология, История и география, История и философия, Архивистика и документалистика, Европейски съюз и европейска интеграция, както и в няколко магистърски курсове, някои от които и на английски език. Три поредни учебни години гл. ас. Кайчев е и хоноруван преподавател по нова и съвременна балканска история в Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград /Правно-исторически факултет/. Изнасял е лекции и в чужбина – Хърватия, Сърбия и Франция.

Представените документи и научната продукция на гл. ас. д-р Наум Кайчев отговарят напълно на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България и на правилника за неговото прилагане. Високите научни постижения на кандидата и тяхното значение за развитието на историческата наука, и в частност на историята на Хърватия в ново и най-ново време, ми дават основание да гласувам положително за заемане на академичната длъжност „доцент“ от гл. ас. д-р Наум Кайчев по направление 2.2. История и археология (нова и съвременна балканска история).

София, 8 юни 2015 г.

Член на научното жури:

(доц. д-р Ирина Огнянова)